

ارائه مدلی برای توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق

لوی جبر حسین الجبوری^۱، نیما شهیدی^۲، قصی شهاب احمد^۳، جهانبخش رحمانی^۴

۱. دانشجوی دکتری، گروه مدیریت آموزشی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.
۲. استادیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد نورآباد ممسنی، دانشگاه آزاد اسلامی، نورآباد ممسنی، ایران.
۳. استادیار، گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم اسلامی، دانشگاه اسلامی نجف، نجف، عراق.
۴. دانشیار، گروه علمی برنامه ریزی درسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

* ایمیل نویسنده مسئول: Nima.shahidi@iau.ac.ir

چکیده

هدف این پژوهش طراحی و ارائه مدلی بومی برای توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق بود. پژوهش حاضر با رویکرد ترکیبی اکتشافی متوالی انجام شد. در مرحله کیفی، از نظریه داده‌بنیاد استراوس و کوربین و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۸ نفر از خبرگان و مدیران دانشگاهی استفاده شد. پس از تحلیل کدها و مقولات، مدل پارادایمی شامل شش بعد اصلی شامل عوامل علی، پدیده محوری، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها طراحی شد. در مرحله کمی، داده‌ها از ۳۳۳ نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق گردآوری و با روش مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) تحلیل گردید تا برازش مدل تأیید شود. نتایج تحلیل مسیر نشان داد عوامل علی شامل الزامات حرفه‌ای و عوامل انگیزشی با ضریب مسیر ۰.۵۷، و شرایط زمینه‌ای شامل بستر علمی-آموزشی و فرهنگی-اجتماعی با ضریب مسیر ۰.۴۲، تأثیر مثبت و معناداری بر توسعه شایستگی‌های پژوهشی دارند. شرایط مداخله‌گر شامل موانع سازمانی و فردی با ضریب مسیر منفی ۰.۳۸- تأثیر بازدارنده دارند. همچنین، شایستگی‌های پژوهشی با ضریب مسیر ۰.۶۳ بر راهبردهای توسعه و راهبردها با ضریب مسیر ۰.۷۱ بر پیامدها تأثیر مثبت و معناداری داشتند. شاخص‌های برازش مدل نیز در سطح مطلوب گزارش شد ($\chi^2/df = 2.57$, $RMSEA = 0.069$, $CFI = 0.93$). نتایج پژوهش نشان داد توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی نیازمند توجه هم‌زمان به عوامل فردی، زمینه‌ای و سازمانی است. مدل ارائه‌شده می‌تواند به عنوان چارچوبی بومی و کاربردی برای برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و ارتقای ظرفیت پژوهشی در نظام آموزش عالی عراق مورد استفاده قرار گیرد.

کلیدواژه‌گان: شایستگی‌های پژوهشی، اعضای هیئت علمی، توسعه حرفه‌ای، نظریه داده‌بنیاد، مدل‌سازی معادلات ساختاری

تاریخ ارسال: ۶ فروردین ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۱۸ مرداد ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۲۵ مرداد ۱۴۰۴

تاریخ چاپ: ۳۰ شهریور ۱۴۰۴

How to cite: Al-Gburi, L. J. H., Shahidi, N., Shihab Ahmed, Q., & Rahmani, J. (2025). Developing a Model for Enhancing the Research Competencies of Faculty Members at Iraqi Universities. *Training, Education, and Sustainable Development*, 3(2), 1-17.

© 2025 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Developing a Model for Enhancing the Research Competencies of Faculty Members at Iraqi Universities

Luay Jubair Hussein Al-Gburi¹, Nima Shahidi^{2*}, Qusai Shihab Ahmed³, Jahanbakhsh Rahmani⁴

1. PhD student, Department of educational management, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Educational Management, NoM.C., Islamic Azad University, Noorabad Mamasani, Iran.
3. Assistant Professor, Department of Educational Management, Faculty of Islamic Sciences, Islamic University of Najaf, Najaf, Iraq.
4. Associate professor, Department of curriculum development, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

*Corresponding Author's Email: Nima.shahidi@iau.ac.ir

Abstract

This study aimed to design and propose a localized model for developing the research competencies of faculty members at Iraqi universities. A mixed-method sequential exploratory design was employed. In the qualitative phase, grounded theory (Strauss & Corbin) and semi-structured interviews with 18 academic experts and administrators were used. Through coding and categorization, a paradigmatic model was constructed comprising six dimensions: causal conditions, core phenomenon, contextual conditions, intervening conditions, strategies, and consequences. In the quantitative phase, data were collected from 333 faculty members and analyzed using Structural Equation Modeling (SEM) to validate model fit. Path analysis revealed that causal factors—including professional requirements and motivational elements—had a significant positive effect ($\beta = 0.57$) on developing research competencies, as did contextual conditions (academic–educational and cultural–social environments) with $\beta = 0.42$. Intervening conditions (organizational and individual barriers) showed a negative effect ($\beta = -0.38$). Research competencies positively influenced development strategies ($\beta = 0.63$), which in turn affected outcomes ($\beta = 0.71$). Model fit indices indicated good fit ($\chi^2/df = 2.57$, RMSEA = 0.069, CFI = 0.93). The findings highlight that developing faculty research competencies requires an integrated approach addressing individual, contextual, and institutional factors simultaneously. The proposed model offers a practical and context-sensitive framework for policymaking, academic development, and enhancement of research capacity in Iraq's higher education system.

Keywords: *Research competencies, faculty members, professional development, grounded theory, structural equation modeling*

Submit Date: 26 March 2025

Revise Date: 09 August 2025

Accept Date: 16 August 2025

Publish Date: 21 September 2025

پژوهش و تولید دانش علمی به عنوان یکی از ارکان بنیادین نظام آموزش عالی، نقشی محوری در پیشرفت جوامع و ارتقای جایگاه علمی کشورها در عرصه بین‌المللی دارد. دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی با تکیه بر توان پژوهشی اعضای هیئت علمی، به عنوان موتور محرک توسعه علمی، فرهنگی و اقتصادی شناخته می‌شوند. در این میان، شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی نه تنها شاخصی برای سنجش کیفیت نظام آموزش عالی است، بلکه زمینه‌ساز ارتقای بهره‌وری علمی، تولید دانش بومی و افزایش رقابت‌پذیری جهانی دانشگاه‌ها نیز محسوب می‌شود (Elen et al., 2007).

در دهه‌های اخیر، مفهوم «شایستگی پژوهشی» به یکی از محورهای اساسی در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی آموزش عالی تبدیل شده است. این مفهوم مجموعه‌ای چندبعدی از دانش، مهارت‌ها، نگرش‌ها و ویژگی‌های شخصیتی است که فرد را قادر می‌سازد فعالیت‌های پژوهشی را به صورت اثربخش، اخلاقی و نوآورانه انجام دهد (Reguant et al., 2018). شایستگی پژوهشی نه تنها شامل دانش روش‌شناختی و توانایی تحلیل داده‌ها است، بلکه شامل تفکر انتقادی، خلاقیت در حل مسئله، مهارت‌های نگارش علمی، اخلاق پژوهش و استفاده از فناوری‌های نوین نیز می‌شود (Castillo-Martínez & Ramírez-Montoya, 2021).

تحولات سریع علمی و فناوریانه در قرن بیست و یکم موجب شده است که دانشگاه‌ها با چالش‌هایی نوین در حوزه پژوهش مواجه شوند؛ از جمله کمبود منابع مالی، افزایش رقابت علمی، و نیاز به تعاملات بین‌المللی. برای پاسخ‌گویی به این چالش‌ها، توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی به ضرورتی انکارناپذیر تبدیل شده است (Grande et al., 2021). پژوهشگران با مهارت‌های پژوهشی بالا، علاوه بر ارتقای جایگاه علمی دانشگاه، می‌توانند نقش مؤثری در حل مسائل جامعه و پیوند میان علم و عمل ایفا کنند (Charumbira et al., 2021). بر اساس مطالعات جهانی، توان پژوهشی اعضای هیئت علمی تأثیر مستقیمی بر شاخص‌های عملکردی دانشگاه‌ها از جمله رتبه علمی، تعداد انتشارات بین‌المللی و میزان جذب گرنت‌های پژوهشی دارد (Cantwell & Mathies, 2012). در دانشگاه‌های پیشرو، توسعه شایستگی‌های پژوهشی از طریق برنامه‌های منسجم آموزش حرفه‌ای، کارگاه‌های مهارت‌افزایی، و نظام‌های انگیزشی هدفمند دنبال می‌شود (Beaulieu et al., 2024). با این حال، در کشورهای در حال توسعه به‌ویژه در خاورمیانه، ضعف زیرساخت‌های پژوهشی، محدودیت منابع، و کمبود سیاست‌های حمایتی از موانع جدی ارتقای توان پژوهشی به شمار می‌رود (Doğan & Arslan, 2024).

در این راستا، بررسی وضعیت شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی در دانشگاه‌های عراق از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نظام آموزش عالی عراق طی دهه‌های اخیر تحت تأثیر نوسانات سیاسی، تحریم‌های اقتصادی و بحران‌های اجتماعی قرار داشته و این عوامل موجب کاهش کیفیت آموزش و پژوهش در دانشگاه‌های کشور شده است (Mahmud, 2013). در چنین شرایطی، شکاف قابل توجهی میان وضعیت موجود و مطلوب شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی مشاهده می‌شود، به طوری که بسیاری از دانشگاه‌ها فاقد برنامه‌های جامع برای توسعه مهارت‌های پژوهشی و نوآوری علمی هستند (Al-Mashhadani et al., 2024).

پژوهش‌های متعدد نشان داده‌اند که چالش‌های پیش‌روی نظام آموزش عالی عراق ریشه در ضعف برنامه‌ریزی آموزشی، کمبود حمایت مالی از پژوهش، نبود فرهنگ پژوهش‌محور و ضعف در ارتباط با جامعه علمی جهانی دارد (Al-Azawei et al., 2016). این وضعیت سبب شده است تا بخش عمده‌ای از اعضای هیئت علمی فاقد مهارت‌های کلیدی در طراحی، اجرا و انتشار پژوهش‌های علمی باشند. از سوی دیگر، بسیاری از استادان دانشگاه‌ها فرصت کافی برای مشارکت در فعالیت‌های پژوهشی ندارند، زیرا بخش زیادی از زمان خود را صرف امور اجرایی و تدریس می‌کنند (Abdulhussein, 2019).

افزون بر چالش‌های ساختاری، موانع فرهنگی و نگرشی نیز بر توسعه شایستگی‌های پژوهشی تأثیرگذارند. در بسیاری از دانشگاه‌های منطقه، پژوهش به عنوان فعالیتی جانبی و نه اصلی تلقی می‌شود. این امر منجر به کاهش انگیزه، نبود روحیه همکاری علمی و افت کیفیت تولیدات

پژوهشی شده است (Hejazi et al., 2020). بر اساس پژوهش‌های انجام‌شده، عوامل فردی همچون خودکارآمدی پژوهشی، نگرش به علم، انگیزه‌های درونی و تعهد حرفه‌ای نیز نقش مهمی در ارتقای شایستگی‌های پژوهشی دارند (Javdani et al., 2020). از منظر نظری، الگوهای توسعه شایستگی‌های پژوهشی در سطح بین‌المللی بر پایه مدل‌های چندبعدی استوارند. برای مثال، مدل ارائه‌شده توسط بوتچر-اوشمان و همکاران نشان می‌دهد که توسعه شایستگی‌های پژوهشی باید از طریق تلفیق آموزش نظری، تمرین عملی و بازخورد مستمر صورت گیرد (Böttcher-Oschmann et al., 2021). همچنین، مطالعات کنتول و متیس در دانشگاه‌های آمریکا نشان داده است که سرمایه‌گذاری هدفمند در تحقیق و توسعه می‌تواند ظرفیت پژوهشی اعضای هیئت علمی را به‌طور چشمگیری افزایش دهد (Cantwell & Mathies, 2012).

از دیدگاه بین‌المللی، بهبود شایستگی‌های پژوهشی مستلزم ایجاد پیوند میان آموزش و پژوهش است. ال و همکاران (Elen et al., 2007) تأکید می‌کنند که اعضای هیئت علمی زمانی در پژوهش موفق خواهند بود که آموزش، پژوهش و توسعه حرفه‌ای به‌صورت یکپارچه طراحی شوند. در همین راستا، انگلوسکا-گالفسکا (Angeloska-Galevska, 2023) در مطالعه خود نشان داده است که ایجاد پیوستگی میان سطوح مختلف آموزش عالی و پژوهش می‌تواند به پرورش تفکر انتقادی، مهارت‌های حل مسئله و خلاقیت در میان اعضای هیئت علمی کمک کند.

در حوزه آموزش عالی عراق، ضعف تعامل بین پژوهشگران و جامعه علمی جهانی نیز از موانع اصلی توسعه پژوهش محسوب می‌شود. نتایج تحقیقات جدید نشان می‌دهد که اعضای هیئت علمی عراقی در استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی و پژوهشی از سطح پایین‌تری نسبت به هم‌تایان بین‌المللی برخوردارند (Syahrial et al., 2022). از سوی دیگر، کمبود دسترسی به پایگاه‌های داده بین‌المللی، محدودیت شرکت در همایش‌های علمی و نبود نظام پاداش‌دهی مؤثر، انگیزه پژوهشگران را کاهش داده است (Winfield, 2022).

از منظر سازمانی، عوامل متعددی از جمله سیاست‌های ناکارآمد در تخصیص بودجه پژوهشی، ضعف نظام ارزیابی عملکرد، و فقدان راهبردهای توسعه حرفه‌ای در دانشگاه‌ها، از جمله موانع اصلی ارتقای شایستگی‌های پژوهشی در عراق محسوب می‌شوند (Salimi et al., 2017). در این راستا، پژوهش کوشماگانبتووا و همکاران (Koshmaganbetova et al., 2020) نشان داد که ساختارهای حمایتی و فرصت‌های آموزشی نقش کلیدی در تقویت توانمندی‌های پژوهشی استادان ایفا می‌کنند.

به علاوه، پژوهش‌های جهانی نشان داده‌اند که آموزش مبتنی بر پژوهش و یادگیری از طریق تجربه می‌تواند به ارتقای شایستگی‌های پژوهشی منجر شود (Böttcher-Oschmann et al., 2021). این نوع یادگیری به اعضای هیئت علمی کمک می‌کند تا در فرآیند پژوهش فعالانه مشارکت کنند، از خطاها بیاموزند و در نهایت، توانایی تفکر مستقل و خلاق را در خود پرورش دهند (Castillo-Martínez & Ramírez-Montoya, 2021).

مطالعات انجام‌شده در کشورهای مختلف تأکید دارند که ارتقای شایستگی‌های پژوهشی نیازمند سیاست‌گذاری جامع در سه سطح فردی، سازمانی و ملی است. در سطح فردی، باید بر تقویت انگیزش، خودکارآمدی پژوهشی و مهارت‌های روش‌شناختی تمرکز شود؛ در سطح سازمانی، ایجاد زیرساخت‌های پژوهشی، نظام پاداش‌دهی و حمایت‌های مدیریتی ضروری است؛ و در سطح ملی، لازم است چارچوب‌های حقوقی و مالی مناسبی برای ارتقای ظرفیت‌های پژوهشی طراحی شود (Doğan & Arslan, 2024).

در این میان، نقش دانشگاه‌ها به‌عنوان نهادهای یادگیرنده و تحول‌آفرین در ارتقای توان پژوهشی حیاتی است. پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهند که دانشگاه‌هایی که برنامه‌های توسعه حرفه‌ای مستمر برای اعضای هیئت علمی اجرا می‌کنند، از بهره‌وری پژوهشی بالاتری برخوردارند (Beaulieu et al., 2024). افزون بر آن، تعاملات بین‌المللی و مشارکت در پروژه‌های مشترک پژوهشی می‌تواند به تبادل تجربه، انتقال دانش و ارتقای شایستگی‌های پژوهشی منجر شود (Shauli et al., 2023).

در نظام آموزش عالی عراق، با وجود چالش‌های متعدد، ظرفیت‌های بالقوه‌ای برای توسعه شایستگی‌های پژوهشی وجود دارد. دانشگاه‌های این کشور در سال‌های اخیر در تلاش‌اند تا با اصلاح ساختارهای پژوهشی، ارتقای زیرساخت‌های علمی و توسعه همکاری‌های بین‌المللی، مسیر رشد پژوهشی خود را هموار کنند (Al-Mashhadani et al., 2024). با این حال، تحقق این اهداف نیازمند مدل بومی و کاربردی است که بتواند عوامل مؤثر بر شایستگی‌های پژوهشی را شناسایی و ارتباط بین آن‌ها را تبیین کند (Abdulhussein, 2019). مطالعات اخیر از جمله پژوهش زراعی و همکاران نشان می‌دهد که شایستگی‌های پژوهشی در دانشگاه‌های منطقه اغلب به صورت پراکنده و غیرنظام‌مند توسعه می‌یابد و فقدان یک چارچوب نظری جامع موجب کاهش اثربخشی برنامه‌های توسعه حرفه‌ای شده است (Zarei et al., 2022). به همین دلیل، نیاز به ارائه مدلی جامع و مبتنی بر شواهد برای توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی در دانشگاه‌های عراق بیش از پیش احساس می‌شود. چنین مدلی باید بتواند ضمن توجه به زمینه فرهنگی و ساختاری کشور، راهبردهای مؤثری برای تقویت توان پژوهشی، رفع موانع سازمانی و ارتقای بهره‌وری علمی پیشنهاد کند (Doğan & Arslan, 2024). با توجه به چالش‌های مطرح‌شده و شکاف‌های موجود در ادبیات پژوهش، مطالعه حاضر با هدف طراحی و ارائه مدلی برای توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق انجام شده است.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر با هدف طراحی و ارائه یک مدل جامع برای توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق انجام شده است. با توجه به ضرورت ارائه چارچوبی کاربردی و بومی که بتواند عوامل مؤثر، شرایط زمینه‌ای و موانع توسعه شایستگی پژوهشی را شناسایی و روابط بین آنها را تبیین کند، روش پژوهش به صورت ترکیبی اکتشافی متوالی (Qualitative-Quantitative Sequential Exploratory Design) انتخاب شد. در این رویکرد، ابتدا تحلیل عمیق کیفی به منظور استخراج مؤلفه‌ها و ابعاد مدل انجام شد و سپس یافته‌های کیفی به ابزار کمی تبدیل و از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) اعتبارسنجی گردید.

در مرحله کیفی، از روش گراندد تئوری (نظریه داده‌بنیاد) استراوس و کوربین بهره گرفته شد. داده‌ها از دو منبع میدانی و مستندات بالادستی جمع‌آوری شد. در بخش میدانی، ۱۸ نفر از خبرگان و مدیران دانشگاهی که دارای مدرک دکتری و حداقل پنج سال سابقه تدریس، پژوهش و مدیریت دانشگاهی بودند، با استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته مورد بررسی قرار گرفتند. پرسش‌ها به گونه‌ای طراحی شدند که دیدگاه‌ها و تجارب کارشناسان در مورد شایستگی پژوهشی، عوامل مؤثر و راهبردهای توسعه شناسایی شود. مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. در بخش مستندات، اسناد بالادستی آموزش عالی عراق شامل قوانین، آیین‌نامه‌ها، اسناد راهبردی، منشور اخلاق پژوهش و استانداردهای اعتبارسنجی دانشگاه‌ها بررسی شد. این بررسی به شناسایی چارچوب‌های رسمی و مؤلفه‌های سازمانی و محیطی مؤثر بر توسعه شایستگی پژوهشی کمک کرد. اعتبار داده‌های کیفی با روش‌های متعدد تضمین شد، از جمله: موضع‌گیری پژوهشگر با بهره‌گیری از تجربه عملی و مطالعه اسناد، بازنگری یافته‌ها توسط مشارکت‌کنندگان، همگرایی یافته‌ها با شواهد مستند و پژوهش‌های پیشین، بررسی توسط همکاران متخصص و سنجش پایایی بین کدگذاران با ضریب توافق ۰.۸۴ بر اساس فرمول هولستی.

پس از استخراج ابعاد و مؤلفه‌های کیفی، مدل پارادایمی توسعه شایستگی پژوهشی شامل شش بعد اصلی: عوامل علی، پدیده محوری (شایستگی‌های پژوهشی)، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها طراحی شد. برای اعتبارسنجی و آزمون مدل، داده‌های کمی از ۳۳۳ عضو هیئت علمی دانشگاه‌های عراق با استفاده از پرسشنامه جمع‌آوری شد و روابط بین مؤلفه‌ها با مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) تحلیل شد. این ترکیب روش‌های کیفی و کمی امکان ارائه یک مدل جامع، معتبر و بومی را فراهم کرد که می‌تواند به عنوان چارچوب نظری و عملی برای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در توسعه شایستگی‌های پژوهشی مورد استفاده قرار گیرد.

یافته‌ها

همانطور که در جدول (۱) مشاهده می‌شود، اکثر مشارکت‌کنندگان بخش کیفی دارای رتبه علمی استادیار (۴۴.۴٪) و دانشیار (۳۸.۹٪) بودند. از نظر جنسیت، ۷۲.۲٪ از مشارکت‌کنندگان مرد و ۲۷.۸٪ زن بودند. بیشتر مشارکت‌کنندگان در گروه سنی ۴۰ تا ۵۰ سال (۴۴.۴٪) قرار داشتند و از نظر سابقه کار، اکثر آن‌ها دارای ۱۰ تا ۲۰ سال سابقه (۵۰٪) بودند.

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان بخش کیفی

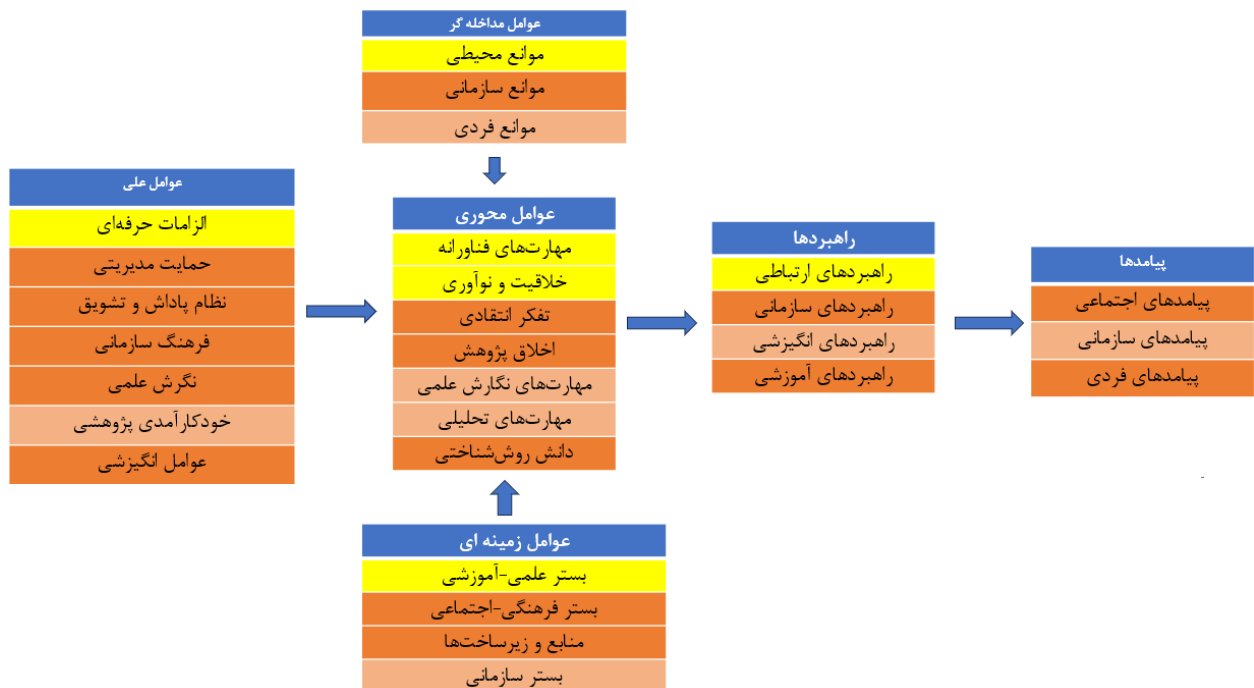
متغیر	طبقه	فراوانی	درصد فراوانی
رتبه علمی	استادیار	۸	۴۴.۴٪
	دانشیار	۷	۳۸.۹٪
	استاد	۳	۱۶.۷٪
جنسیت	مرد	۱۳	۷۲.۲٪
	زن	۵	۲۷.۸٪
سن	کمتر از ۴۰ سال	۲	۱۱.۱٪
	۴۰ تا ۵۰ سال	۸	۴۴.۴٪
	۵۱ تا ۶۰ سال	۶	۳۳.۳٪
	بالای ۶۰ سال	۲	۱۱.۱٪
	زیر ۱۰ سال	۱	۵.۶٪
سابقه کار	۱۰ تا ۲۰ سال	۹	۵۰.۰٪
	بالای ۲۰ سال	۸	۴۴.۴٪
	مجموع	۱۸	۱۰۰٪

در بخش کمی، ۳۳۳ نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق به پرسشنامه پاسخ دادند. جدول (۲) ویژگی‌های جمعیت‌شناختی این افراد را نشان می‌دهد.

جدول ۲. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان بخش کمی

متغیر	طبقه	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	مرد	۲۳۱	۶۹.۴٪
	زن	۱۰۲	۳۰.۶٪
رتبه علمی	مربی	۵۸	۱۷.۴٪
	استادیار	۱۷۸	۵۳.۵٪
	دانشیار	۷۶	۲۲.۸٪
	استاد	۲۱	۶.۳٪
سن	کمتر از ۴۰ سال	۸۲	۲۴.۶٪
	۴۰ تا ۵۰ سال	۱۵۱	۴۵.۳٪
	۵۱ تا ۶۰ سال	۷۹	۲۳.۷٪
	بالای ۶۰ سال	۲۱	۶.۳٪
سابقه کاری	کمتر از ۱۰ سال	۹۳	۲۷.۹٪
	۱۰ تا ۲۰ سال	۱۵۸	۴۷.۴٪
	بالای ۲۰ سال	۸۲	۲۴.۶٪
	مجموع	۳۳۳	۱۰۰٪

همانطور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، ۶۹.۴٪ از مشارکت‌کنندگان بخش کمی مرد و ۳۰.۶٪ زن بودند. بیشترین فراوانی مربوط به رتبه علمی استادیار با ۵۳.۵٪ بود. از نظر سنی، بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۴۰ تا ۵۰ سال با ۴۵.۳٪ بود. همچنین، ۴۷.۴٪ از مشارکت‌کنندگان دارای ۱۰ تا ۲۰ سال سابقه کاری بودند.

شکل ۱. مدل پارادایمی توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق

یافته‌های کیفی پژوهش نشان دادند که توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق تحت تأثیر چندین مؤلفه کلیدی قرار دارد که در قالب یک مدل پارادایمی قابل سازماندهی هستند. این مدل شامل شش مقوله اصلی است: عوامل علی، پدیده محوری، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها. در این مدل، پدیده محوری شامل شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی است که خود از چندین بعد شامل دانش روش‌شناختی، مهارت‌های تحلیلی، مهارت‌های نگارش علمی، اخلاق پژوهش، تفکر انتقادی و خلاقیت و نوآوری تشکیل شده است. عوامل علی شامل انگیزه، خودکارآمدی پژوهشی، نگرش علمی، فرهنگ سازمانی، نظام پاداش و حمایت مدیریتی است که بر شکل‌گیری پدیده محوری تأثیر می‌گذارند. شرایط زمینه‌ای به بسترهای سازمانی، فرهنگی و منابع و زیرساخت‌ها اشاره دارد و شرایط مداخله‌گر شامل موانع فردی، سازمانی و محیطی است که می‌توانند بر راهبردهای توسعه شایستگی اثرگذار باشند. راهبردها نیز شامل اقداماتی نظیر برنامه‌های آموزشی، انگیزشی، سازمانی و ارتباطی هستند که به توسعه شایستگی‌های پژوهشی کمک می‌کنند. نهایتاً پیامدها در سه سطح فردی، سازمانی و اجتماعی قابل مشاهده است و نشان‌دهنده اثر مثبت توسعه شایستگی‌های پژوهشی بر عملکرد اعضای هیئت علمی و کیفیت آموزش عالی است. شکل ۱ مدل پارادایمی توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق را به تصویر می‌کشد. مدل شایستگی‌های پژوهشی (پدیده محوری) نیز در جدول (۳) نشان داده شده است:

جدول ۴. مدل شایستگی‌های پژوهشی (پدیده محوری)

مقوله اصلی	کدهای محوری	توضیح
پدیده محوری (شایستگی‌های پژوهشی)	دانش روش‌شناختی، مهارت‌های تحلیلی، مهارت‌های نگارش علمی، اخلاق پژوهش، تفکر انتقادی، خلاقیت و نوآوری، مهارت‌های فناورانه	این مقوله نشان‌دهنده ابعاد اصلی شایستگی پژوهشی اعضای هیئت علمی است. هر یک از کدهای محوری ابعاد مختلف توانمندی علمی و مهارتی پژوهشگران را پوشش می‌دهد. میانگین اهمیت هر بعد تقریباً برابر است و محور اصلی مدل پژوهش را شکل می‌دهد.

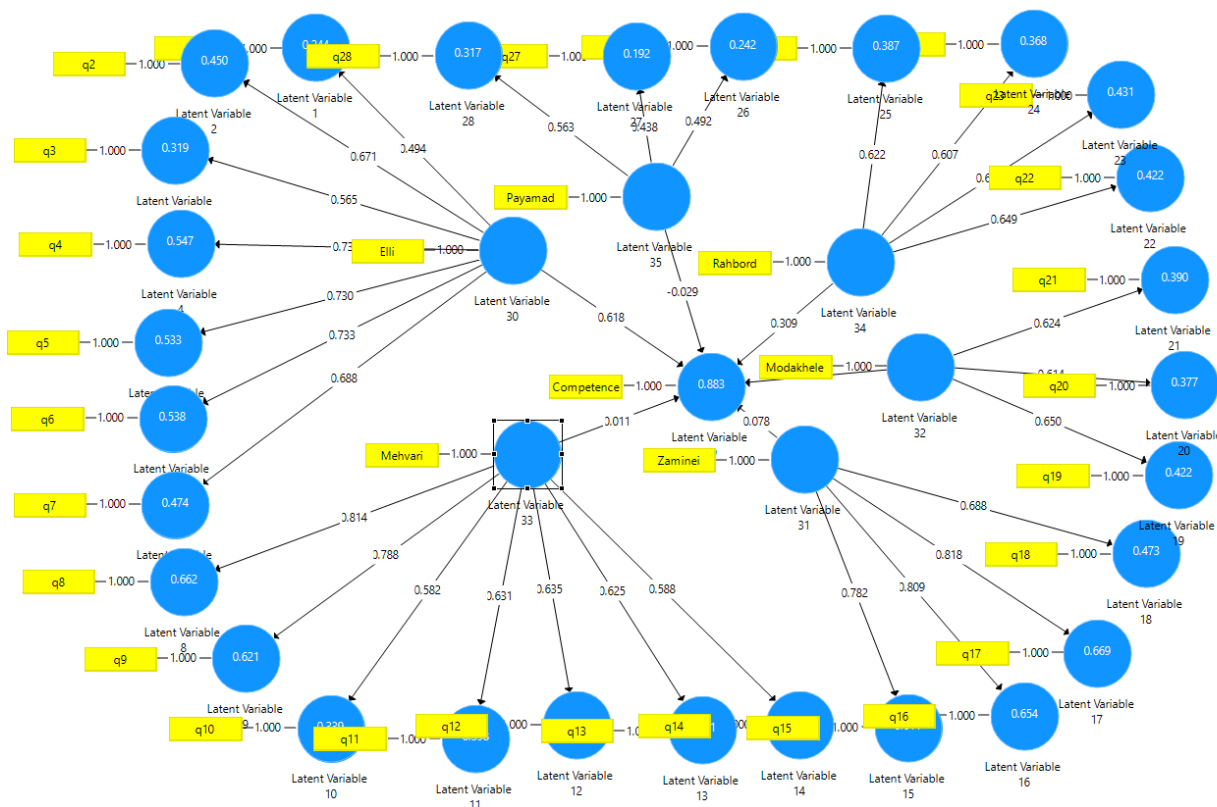
جدول (۴) شاخص‌های برآزش مدل ساختاری پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۴. شاخص‌های برآزش مدل ساختاری پژوهش

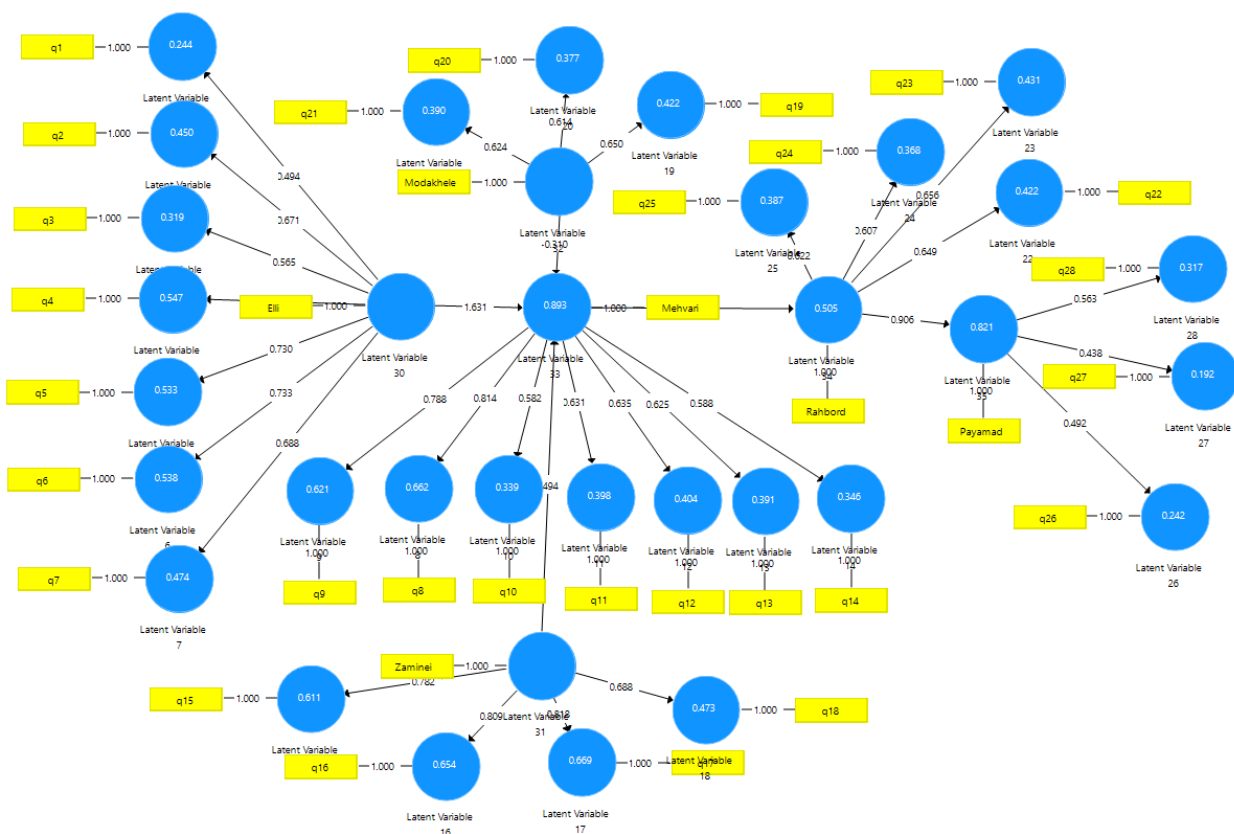
شاخص	مقدار	حد مطلوب	نتیجه
χ^2/df	۲.۵۷	کمتر از ۳	برازش مطلوب
RMSEA	۰.۰۶۹	کمتر از ۰.۰۸	برازش مطلوب
GFI	۰.۸۹	بزرگتر از ۰.۸	برازش مطلوب
AGFI	۰.۸۶	بزرگتر از ۰.۸	برازش مطلوب
CFI	۰.۹۳	بزرگتر از ۰.۹	برازش مطلوب
NFI	۰.۹۱	بزرگتر از ۰.۹	برازش مطلوب
NNFI	۰.۹۲	بزرگتر از ۰.۹	برازش مطلوب

همانطور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، تمامی شاخص‌های برازش مدل ساختاری پژوهش در محدوده مطلوب قرار دارند که نشان‌دهنده برازش مناسب مدل است.

همچنین، مدل ساختاری پژوهش مورد آزمون قرار گرفت. شکل ۲ تحلیل عاملی تاییدی و شکل ۳ مدل ساختاری پژوهش را در حالت تخمین استاندارد نشان می‌دهد.

شکل ۲. تحلیل عاملی تاییدی

شکل ۳. مدل ساختاری

پس از تایید مدل ساختاری، فرضیه‌های پژوهش مورد آزمون قرار گرفتند. جدول (۵) نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۵. نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه	ضریب مسیر	آماره t	سطح معناداری	نتیجه
عوامل علی بر توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق تأثیر دارد.	۰.۵۷	۸.۹۲	۰.۰۰۱	تأیید
شرایط زمینه‌ای بر توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق تأثیر دارد.	۰.۴۲	۶.۷۸	۰.۰۰۱	تأیید
شرایط مداخله‌گر بر توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق تأثیر دارد.	-۰.۳۸	-۶.۱۴	۰.۰۰۱	تأیید
شایستگی‌های پژوهشی بر راهبردهای توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق تأثیر دارد.	۰.۶۳	۹.۷۵	۰.۰۰۱	تأیید
راهبردهای توسعه شایستگی‌های پژوهشی بر پیامدهای توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق تأثیر دارد.	۰.۷۱	۱۱.۲۸	۰.۰۰۱	تأیید

همانطور که در جدول (۵) مشاهده می‌شود، تمامی فرضیه‌های پژوهش تأیید شدند. عوامل علی با ضریب مسیر ۰.۵۷ بیشترین تأثیر مثبت را بر توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دارد. شرایط زمینه‌ای با ضریب مسیر ۰.۴۲ تأثیر مثبت و معناداری بر توسعه شایستگی‌های پژوهشی دارد. شرایط مداخله‌گر با ضریب مسیر -۰.۳۸ - تأثیر منفی و معناداری بر توسعه شایستگی‌های پژوهشی دارد. همچنین، شایستگی‌های پژوهشی با ضریب مسیر ۰.۶۳ تأثیر مثبت و معناداری بر راهبردهای توسعه شایستگی‌های پژوهشی دارد و در نهایت، راهبردهای

توسعه شایستگی‌های پژوهشی با ضریب مسیر ۰.۷۱ تأثیر مثبت و معناداری بر پیامدهای توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف ارائه مدلی جامع برای توسعه شایستگی‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق انجام شد. یافته‌های کمی و کیفی پژوهش نشان داد که توسعه شایستگی‌های پژوهشی تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردی و پیامدی قرار دارد و تمامی فرضیه‌های پژوهش تأیید گردید. بر اساس نتایج حاصل از مدل معادلات ساختاری، عوامل علی شامل الزامات حرفه‌ای و انگیزش درونی بیشترین تأثیر را بر توسعه شایستگی‌های پژوهشی داشتند (ضریب مسیر ۰.۵۷)، شرایط زمینه‌ای شامل بستر علمی-آموزشی و فرهنگی-اجتماعی اثر مثبت و معناداری داشت (ضریب مسیر ۰.۴۲)، در حالی که شرایط مداخله‌گر شامل موانع سازمانی و فردی اثر منفی قابل توجهی نشان داد (ضریب مسیر ۰.۳۸-). همچنین مشخص شد که شایستگی‌های پژوهشی تأثیر مثبتی بر راهبردهای توسعه (ضریب مسیر ۰.۶۳) و راهبردها نیز تأثیر مستقیمی بر پیامدهای توسعه (ضریب مسیر ۰.۷۱) دارند. این نتایج نه تنها از برازش مطلوب مدل پیشنهادی خبر می‌دهد بلکه اهمیت ارتباط چندبعدی بین مؤلفه‌های فردی، سازمانی و ساختاری را در ارتقای شایستگی‌های پژوهشی تأیید می‌کند.

یافته‌های این مطالعه با پژوهش‌های پیشین در سطح بین‌المللی همسو است. تأثیر انگیزش درونی، خودکارآمدی پژوهشی و نگرش مثبت به علم بر عملکرد پژوهشی اعضای هیئت علمی پیش‌تر نیز مورد تأکید قرار گرفته است. پژوهش جاودانی (Javdani et al., 2020) نشان می‌دهد که خودکارآمدی و تعهد حرفه‌ای از عوامل کلیدی در تداوم فعالیت‌های پژوهشی و ارتقای کیفیت تحقیقات دانشگاهی هستند. به همین ترتیب، حجازی (Hejazi et al., 2020) بر نقش انگیزش‌های درونی و هدفمندی پژوهشی در شکل‌گیری رفتارهای پژوهشی مؤثر تأکید می‌کند. یافته‌های این پژوهش نیز نشان داد که اعضای هیئت علمی دارای انگیزه‌های علمی قوی‌تر، تمایل بیشتری به مشارکت در پژوهش، انتشار نتایج علمی و تعامل با شبکه‌های پژوهشی دارند. از سوی دیگر، عوامل علی همچون حمایت سازمانی، نظام پاداش‌دهی و فرهنگ پژوهش‌محور نیز نقش تعیین‌کننده‌ای در ایجاد محیطی انگیزشی برای پژوهشگران ایفا می‌کنند؛ موضوعی که در مطالعات بین‌المللی از جمله پژوهش بوتچر-اوشمان و همکاران (Böttcher-Oschmann et al., 2021) نیز تأیید شده است.

در توضیح یافته‌های مرتبط با شرایط زمینه‌ای، نتایج نشان داد که بسترهای علمی، فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌ها از عوامل حیاتی در توسعه شایستگی‌های پژوهشی هستند. پژوهش کوشماگانبتووا و همکاران (Koshmaganbetova et al., 2020) تأکید می‌کند که وجود محیط علمی حمایتگر، دسترسی به منابع پژوهشی و زیرساخت‌های فناوری، پیش‌شرط‌های لازم برای رشد توانمندی‌های پژوهشی در دانشگاه‌هاست. این یافته‌ها با نتایج پژوهش حاضر هم‌راستا است، چراکه در عراق، کمبود زیرساخت‌های پژوهشی و ضعف سیاست‌های حمایتی مانع از شکوفایی ظرفیت‌های علمی اعضای هیئت علمی شده است. از منظر فرهنگی نیز، الگوی تعاملات علمی و همکاری‌های بین‌دانشگاهی در عراق هنوز به سطح مطلوبی نرسیده و این امر بر توسعه حرفه‌ای اعضای هیئت علمی تأثیر منفی دارد (Al-Mashhadani et al., 2024). در مقابل، دانشگاه‌هایی که توانسته‌اند فرهنگ پژوهشی را در ساختار آموزشی خود نهادینه کنند، شایستگی‌های پژوهشی بالاتری در میان اعضای هیئت علمی نشان داده‌اند (Grande et al., 2021).

شرایط مداخله‌گر که در این پژوهش اثر منفی معناداری بر توسعه شایستگی‌های پژوهشی داشت، شامل موانع سازمانی، محدودیت‌های مالی، ضعف هماهنگی بین واحدهای دانشگاهی و سیاست‌های ناکارآمد مدیریتی است. نتایج مطالعه حاضر با یافته‌های سلیمی (Salimi et al., 2017) و وینفیلد (Winfield, 2022) مطابقت دارد؛ هر دو پژوهش تأکید می‌کنند که ساختارهای غیرمنعطف و بروکراسی پیچیده در دانشگاه‌ها می‌تواند انگیزه پژوهشگران را کاهش دهد و از نوآوری و خلاقیت آنان جلوگیری کند. این موانع در دانشگاه‌های عراق به دلیل تمرکز

قدرت اداری و محدودیت‌های بودجه‌ای بیشتر مشهود است. بر این اساس، رفع موانع سازمانی و ایجاد ساختارهای پشتیبان از ضروری‌ترین پیش‌شرط‌های توسعه پژوهش در آموزش عالی عراق محسوب می‌شود.

در ارتباط با نقش شایستگی‌های پژوهشی به‌عنوان پدیده محوری مدل، نتایج نشان داد که ابعاد مختلف این شایستگی‌ها شامل دانش روش‌شناختی، مهارت‌های تحلیلی، نگارش علمی، اخلاق پژوهش، تفکر انتقادی و خلاقیت، به‌طور مستقیم بر طراحی و اجرای راهبردهای توسعه تأثیر می‌گذارند. این یافته با مطالعات بین‌المللی متعددی هم‌خوانی دارد؛ از جمله پژوهش کاستیلو-مارتینز و رامیرز-مونتویا (Castillo-Martínez & Ramírez-Montoya, 2021) که نشان می‌دهد توسعه مهارت‌های پژوهشی و نگارش علمی موجب ارتقای کیفیت تولیدات علمی و افزایش همکاری‌های بین‌المللی می‌شود. همچنین، یافته‌های گراند و همکاران (Grande et al., 2021) تأکید می‌کند که آموزش مبتنی بر شایستگی در پژوهش، عامل کلیدی در ارتقای عملکرد علمی دانشجویان و اساتید است.

بررسی راهبردهای توسعه نشان داد که برنامه‌های آموزشی، کارگاه‌های مهارت‌افزایی، نظام‌های انگیزشی و حمایت‌های سازمانی از مهم‌ترین اقدامات مؤثر در ارتقای شایستگی‌های پژوهشی هستند. یافته‌های پژوهش حاضر در این بخش با نتایج مطالعه به‌اولیو و همکاران (Beaulieu et al., 2024) مطابقت دارد که نقش تعاملات گروهی و یادگیری مشترک در بهبود توانمندی‌های پژوهشی را برجسته می‌سازد. از منظر روان‌شناختی، این تعاملات منجر به افزایش خودکارآمدی پژوهشی، رشد بازتاب‌پذیری و تقویت تفکر انتقادی می‌شود (Angeloska, 2023). در دانشگاه‌های عراق، تقویت چنین راهبردهایی می‌تواند ضمن افزایش هم‌افزایی میان اعضای هیئت علمی، زمینه مشارکت در پروژه‌های بین‌المللی را نیز فراهم کند.

پیامدهای توسعه شایستگی‌های پژوهشی که در این پژوهش در سه سطح فردی، سازمانی و ملی شناسایی شد، بیانگر آن است که سرمایه‌گذاری در ارتقای توان پژوهشی اعضای هیئت علمی، به بهبود عملکرد آموزشی، افزایش بهره‌وری علمی و ارتقای جایگاه دانشگاه‌ها در رتبه‌بندی‌های جهانی منجر می‌شود. این نتیجه با یافته‌های پژوهش دوغان و ارسلان (Doğan & Arslan, 2024) همسو است که توسعه شایستگی‌های پژوهشی را عامل پایداری بهره‌وری در میان اعضای هیئت علمی معرفی کرده‌اند. در سطح سازمانی نیز پژوهش شارومبیرا و همکاران (Charumbira et al., 2021) نشان داد که توانمندی‌های پژوهشی به ارتقای کارایی تیم‌های علمی، افزایش همکاری‌های بین‌رشته‌ای و بهبود کیفیت آموزش منجر می‌شود.

با وجود این، پژوهش حاضر تأکید دارد که تحقق توسعه پژوهشی در عراق بدون اصلاح ساختارهای سیاست‌گذاری و تقویت همکاری‌های بین‌المللی ممکن نیست. یافته‌ها نشان داد که ضعف ارتباط میان نظام آموزش عالی عراق و شبکه‌های علمی جهانی یکی از موانع کلیدی در انتقال تجربه و به‌کارگیری روش‌های نوین پژوهشی است؛ این موضوع پیش‌تر نیز توسط العزازی و همکاران (Al-Azawei et al., 2016) و محمود (Mahmud, 2013) مورد اشاره قرار گرفته است. به‌طور کلی، نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که توسعه شایستگی‌های پژوهشی در دانشگاه‌های عراق نیازمند رویکردی نظام‌مند و چندسطحی است که به‌صورت هم‌زمان بر عوامل فردی (انگیزش و دانش)، سازمانی (سیاست‌ها و حمایت‌ها) و محیطی (فرهنگ و زیرساخت‌ها) تمرکز کند.

مطالعات تطبیقی نیز نشان داده‌اند که کشورهای دارای مدل‌های بومی توسعه پژوهش، توانسته‌اند به موفقیت‌های چشمگیری در عرصه تولید علم دست یابند. به عنوان نمونه، در ایالات متحده، پیوند میان تحقیق و آموزش در قالب برنامه‌های توسعه حرفه‌ای مستمر برای اعضای هیئت علمی، موجب افزایش سرمایه پژوهشی دانشگاه‌ها شده است (Cantwell & Mathies, 2012). این یافته با دیدگاه الن و همکاران (Elen et al., 2007) همخوانی دارد که تأکید می‌کنند تلفیق آموزش و پژوهش در فرآیند تدریس، عاملی کلیدی برای ارتقای مهارت‌های پژوهشی اساتید است. در نتیجه، برای نظام آموزش عالی عراق نیز اتخاذ چنین الگویی می‌تواند به بازسازی ظرفیت‌های پژوهشی و تقویت استقلال علمی دانشگاه‌ها کمک کند.

در سطح خرد، یافته‌های پژوهش حاضر تأکید دارد که توجه به آموزش مهارت‌های نگارش علمی، اخلاق پژوهش و توانایی کار تیمی، می‌تواند به صورت مستقیم کیفیت خروجی‌های پژوهشی را بهبود بخشد؛ موضوعی که در پژوهش‌های رگوآنت و همکاران (Reguant et al., 2018) و زراعی (Zarei et al., 2022) نیز مورد تأیید قرار گرفته است. این مهارت‌ها در کنار انگیزش و خودکارآمدی پژوهشی، بنیان اصلی شکل‌گیری «پژوهشگر حرفه‌ای» را تشکیل می‌دهند؛ فردی که نه تنها قادر است پژوهش مؤثر انجام دهد بلکه می‌تواند نسل جدید پژوهشگران را نیز تربیت کند.

در سطح کلان، یافته‌های پژوهش تأکید دارد که توسعه شایستگی‌های پژوهشی در عراق بدون حمایت مستمر از سیاست‌های کلان علمی و تخصیص منابع مالی پایدار امکان‌پذیر نیست. تجربه کشورهای پیشرفته نشان می‌دهد که برنامه‌های حمایتی بلندمدت و ایجاد شبکه‌های پژوهشی بین‌دانشگاهی، عامل مهمی در ارتقای ظرفیت‌های علمی ملی بوده است (Abdulhussein, 2019). بر این اساس، ایجاد نهادهای پشتیبان پژوهش، ترویج همکاری‌های بین‌المللی، و طراحی مدل‌های بومی ارزیابی عملکرد پژوهشی، می‌تواند مسیر رشد علمی دانشگاه‌های عراق را تسریع کند.

این پژوهش همانند سایر مطالعات علمی دارای محدودیت‌هایی است که باید در تفسیر نتایج مد نظر قرار گیرد. نخست، جامعه آماری پژوهش تنها شامل اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های عراق بوده است و بنابراین، تعمیم نتایج به سایر کشورها باید با احتیاط صورت گیرد. دوم، در بخش کیفی، داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق گردآوری شد که ممکن است تحت تأثیر برداشت‌های شخصی و سوگیری پاسخ‌دهندگان قرار گرفته باشد. سوم، در مرحله کمی، از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شد که اگرچه دقت بالایی دارد، اما به دلیل ماهیت مقطعی داده‌ها، نمی‌تواند روابط علی و زمانی میان متغیرها را به‌طور کامل توضیح دهد. همچنین، متغیرهایی مانند سیاست‌های ملی پژوهش یا تفاوت‌های فرهنگی بین دانشگاه‌ها در مدل لحاظ نشدند که می‌توانند در تحقیقات آتی مورد بررسی قرار گیرند.

با توجه به یافته‌ها و محدودیت‌های پژوهش، پیشنهاد می‌شود مطالعات آینده با استفاده از روش‌های طولی و داده‌های چندمرحله‌ای انجام شود تا پویایی تغییرات شایستگی‌های پژوهشی در طول زمان بررسی گردد. همچنین، مقایسه مدل توسعه شایستگی پژوهشی در کشورهای منطقه می‌تواند به شناسایی الگوهای موفق و تطبیق آن‌ها با شرایط عراق کمک کند. بررسی نقش فناوری‌های نوین، آموزش دیجیتال و یادگیری مبتنی بر پژوهش در توسعه مهارت‌های پژوهشی نیز از موضوعات ارزشمند برای تحقیقات آینده است. افزون بر این، تحلیل تأثیر سیاست‌های ملی و نهادهای پشتیبان پژوهش بر انگیزش و عملکرد اعضای هیئت علمی می‌تواند ابعاد جدیدی از پویایی نظام پژوهشی را آشکار سازد.

نتایج پژوهش حاضر می‌تواند راهنمایی برای سیاست‌گذاران، مدیران دانشگاهی و برنامه‌ریزان آموزش عالی باشد. پیشنهاد می‌شود که دانشگاه‌ها برنامه‌های توسعه حرفه‌ای مستمر برای اعضای هیئت علمی طراحی کنند که شامل آموزش مهارت‌های پژوهشی، اخلاق علمی و نگارش مقالات بین‌المللی باشد. همچنین، ایجاد شبکه‌های پژوهشی داخلی و منطقه‌ای، افزایش دسترسی به منابع علمی و پایگاه‌های داده بین‌المللی، و طراحی نظام‌های انگیزشی مؤثر می‌تواند به تقویت شایستگی‌های پژوهشی منجر شود. از سوی دیگر، اصلاح ساختارهای اداری، کاهش بروکراسی پژوهشی و تخصیص بودجه هدفمند برای پروژه‌های تحقیقاتی از اقدامات ضروری برای ارتقای عملکرد پژوهشی دانشگاه‌های عراق است. در نهایت، توسعه فرهنگ پژوهش‌محور و ترویج همکاری‌های علمی میان دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی بین‌المللی می‌تواند به پایداری و شکوفایی نظام آموزش عالی این کشور کمک کند.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

Extended Abstract

Introduction

Research competencies among university faculty are increasingly recognized as essential drivers of academic excellence, innovation, and knowledge creation in higher education systems worldwide. The ability of faculty members to conduct effective, ethical, and innovative research determines not only the scientific reputation of universities but also their contribution to sustainable development and societal advancement (Elen et al., 2007). In contemporary academic discourse, “research competency” is defined as an integrated set of knowledge, skills, attitudes, and personal attributes that enable researchers to conceptualize, design, conduct, and disseminate research effectively (Reguant et al., 2018). These competencies go beyond methodological expertise to encompass analytical thinking, creativity, scientific communication, ethical responsibility, and the use of digital and technological tools in research (Castillo-Martínez & Ramírez-Montoya, 2021).

Global trends in higher education show that universities are under growing pressure to improve research quality, international collaboration, and scientific productivity (Grande et al., 2021). Faculty members are thus expected to continuously upgrade their research capacities to remain competitive in a rapidly evolving academic environment (Charumbira et al., 2021). The development of research competencies has therefore become a strategic priority in higher education policy worldwide (Beaulieu et al., 2024). Studies across different educational systems highlight that strong research competencies among faculty members directly correlate with higher publication outputs, stronger research networks, and better student supervision (Cantwell & Mathies, 2012).

However, in developing countries—and particularly in Iraq—higher education systems face persistent challenges that hinder the cultivation of research competencies. Years of political instability, limited funding, administrative bureaucracy, and weak research infrastructure have contributed to a decline in research productivity (Mahmud, 2013). Moreover, the lack of coherent professional development programs and inadequate support mechanisms have created a gap between the existing and desired levels of faculty research skills (Al-Mashhadani et al., 2024). While international studies have extensively addressed models of faculty development, there remains a scarcity of research on how to effectively develop research competencies in the specific socio-cultural and institutional contexts of Iraq (Abdulhussein, 2019).

Previous investigations have shown that faculty members in Iraqi universities struggle with limited methodological knowledge, poor access to academic resources, and minimal engagement in collaborative or

international research (Al-Azawei et al., 2016). Moreover, cultural and organizational barriers such as the undervaluation of research activities, overemphasis on teaching, and lack of reward systems have further exacerbated the problem (Hejazi et al., 2020). The absence of a research-oriented culture has reduced motivation and led to a disengagement from academic inquiry (Javdani et al., 2020). Similarly, individual factors such as low self-efficacy, limited research experience, and weak scientific communication skills have also contributed to this issue (Doğan & Arslan, 2024).

Globally, numerous theoretical frameworks have been proposed to explain and foster research competencies among faculty members. For example, Böttcher-Oschmann et al. emphasized the importance of evidence-based learning environments in promoting research capacities through reflection and applied practice (Böttcher-Oschmann et al., 2021). Likewise, Castillo-Martínez and Ramírez-Montoya proposed that research competence is built through sustained academic writing, collaboration, and exposure to international standards of scientific inquiry (Castillo-Martínez & Ramírez-Montoya, 2021). Cantwell and Mathies highlighted the significant role of strategic investment in research and development in enhancing institutional capacity and faculty productivity (Cantwell & Mathies, 2012).

From this perspective, developing research competencies in the Iraqi higher education system requires not only strengthening individual motivation and methodological expertise but also addressing structural barriers such as weak institutional support, limited access to research funding, and inadequate infrastructure (Salimi et al., 2017). Furthermore, as Angeloska-Galevska (Angeloska-Galevska, 2023) notes, integrating research training across different levels of higher education enhances critical thinking and creativity, leading to sustainable professional development among academics.

Given these gaps, the present study aimed to develop an indigenous, evidence-based model for enhancing the research competencies of faculty members at Iraqi universities. By employing a mixed-method sequential exploratory design, the study sought to identify the causal, contextual, and intervening factors influencing research competency development, as well as strategies and outcomes that can inform institutional policymaking and professional development initiatives.

Methods and Materials

This study employed a sequential exploratory mixed-method design consisting of qualitative and quantitative phases. In the qualitative phase, grounded theory (Strauss & Corbin) was used to explore the factors shaping faculty members' research competencies. Data were gathered through semi-structured, in-depth interviews with 18 academic experts and higher education administrators who possessed doctoral qualifications and at least five years of professional experience in teaching and research. The interviews were analyzed through open, axial, and selective coding to identify key themes and construct a paradigmatic model.

Based on the qualitative findings, a questionnaire was developed for the quantitative phase to test the model's fitness using structural equation modeling (SEM). Data were collected from 333 faculty members representing multiple Iraqi universities. Descriptive statistics, confirmatory factor analysis (CFA), and SEM were conducted to assess the relationships between causal conditions, the core phenomenon (research competencies), contextual and intervening conditions, strategies, and outcomes. Model fit indices such as χ^2/df , RMSEA, GFI, and CFI were examined to validate the final structural model.

Findings

The qualitative phase led to the development of a comprehensive paradigmatic model for research competency development among Iraqi university faculty members. The model consisted of six major components: (1) causal conditions, (2) the core phenomenon (research competencies), (3) contextual conditions, (4) intervening conditions, (5) strategies, and (6) consequences.

The causal conditions included professional requirements, intrinsic motivation, organizational culture, managerial support, and reward systems, all of which were found to play a significant role in shaping faculty

members' research engagement. The core phenomenon—research competencies—was composed of six dimensions: methodological knowledge, analytical skills, academic writing proficiency, research ethics, critical thinking, and creativity. Contextual conditions encompassed academic, educational, cultural, and social environments that supported or constrained research development. Intervening conditions involved personal and institutional barriers such as administrative restrictions, lack of funding, and limited interdepartmental collaboration.

In the quantitative phase, the results demonstrated a good model fit ($\chi^2/df = 2.57$, RMSEA = 0.069, GFI = 0.89, CFI = 0.93, NFI = 0.91), indicating that the conceptual model was statistically robust. Path analysis showed that causal factors had the strongest positive influence on research competency development ($\beta = 0.57$), followed by contextual factors ($\beta = 0.42$). Conversely, intervening conditions had a significant negative effect ($\beta = -0.38$). Research competencies positively influenced development strategies ($\beta = 0.63$), while strategies strongly impacted outcomes ($\beta = 0.71$).

The outcomes of enhanced research competencies were evident at three levels: individual (increased self-efficacy, motivation, and productivity), organizational (improved research output, quality assurance, and reputation), and national (greater contribution to scientific development and policy innovation). Overall, the findings confirmed that both personal and environmental factors must align to sustain long-term research capacity building in higher education institutions.

Discussion and Conclusion

The findings of this study highlight that the development of research competencies among Iraqi university faculty members is a complex, multi-dimensional process influenced by individual motivation, professional support, and institutional structures. The strong effect of causal factors suggests that internal drives—such as academic motivation, self-efficacy, and professional commitment—are crucial for sustained research engagement. This result aligns with previous studies that identified intrinsic motivation and professional orientation as key predictors of faculty research productivity (Hejazi et al., 2020; Javdani et al., 2020). Faculty members who possess a deep sense of purpose and confidence in their research abilities are more likely to engage in scholarly inquiry, publish results, and participate in academic networks (Doğan & Arslan, 2024). Similarly, the positive impact of contextual conditions reflects the importance of supportive environments in nurturing academic research. Access to resources, administrative encouragement, and a collaborative academic culture create favorable settings for research advancement (Al-Mashhadani et al., 2024; Koshmaganbetova et al., 2020). These findings reinforce the argument that universities in developing contexts must prioritize structural reforms that integrate research infrastructure, funding mechanisms, and academic freedom into their organizational frameworks.

The negative influence of intervening conditions highlights persistent systemic barriers such as bureaucracy, limited autonomy, and financial constraints that hinder academic growth. These obstacles are consistent with the findings of (Winfield, 2022) and (Salimi et al., 2017), which identified institutional rigidity and lack of managerial support as key inhibitors of research productivity. Addressing these challenges requires a paradigm shift in higher education governance that empowers faculty members and promotes a culture of innovation and inquiry.

At the core of the model, research competencies themselves serve as the foundation for effective academic engagement. The six identified dimensions—methodological, analytical, writing, ethical, critical, and creative—represent a holistic vision of scholarly excellence. This conceptualization resonates with international literature that views research competence as a synthesis of cognitive, technical, and ethical dimensions (Castillo-Martínez & Ramírez-Montoya, 2021; Grande et al., 2021). The findings also support the role of structured training, peer collaboration, and reflective practice in strengthening research capabilities (Angeloska-Galevska, 2023; Beaulieu et al., 2024).

Finally, the strong link between developmental strategies and positive outcomes indicates that well-designed institutional programs can produce tangible benefits at multiple levels. Universities that invest in continuous professional development, reward scientific contributions, and foster academic networks are more likely to achieve higher research performance and global visibility (Cantwell & Mathies, 2012; Charumbira et al., 2021).

In conclusion, this study provides empirical evidence that developing faculty research competencies in Iraq requires an integrated, context-sensitive approach that simultaneously targets personal, institutional, and environmental dimensions. The proposed model offers a practical framework for policymakers, administrators, and educators to design professional development programs, reform research policies, and cultivate a culture of inquiry within Iraqi higher education. Strengthening research competencies will not only enhance the academic standing of Iraqi universities but also contribute to the broader goals of national development and global scientific collaboration.

References

- Abdulhussein, H. M. (2019). Motives for the migration of Iraqi scientific competencies and their implications for Iraqi society. *Opción: Revista de Ciencias Humanas y Sociales*(20), 782-805. <https://produccioncientificaluz.org/index.php/opcion/article/view/31542>
- Al-Azawei, A., Parslow, P., & Lundqvist, K. (2016). Barriers and opportunities of e-learning implementation in Iraq: A case of public universities. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 17(5). <https://doi.org/10.19173/irrodl.v17i5.2501>
- Al-Mashhadani, D. T. I., Makarova, E. A., & Makarova, E. L. (2024). Problems and Prospects of Higher Education Management in Iraq. *Инновационная наука: Психология, Педагогика, Дефектология*, 7(5), 75-82. <https://doi.org/10.23947/2658-7165-2024-7-5-75-82>
- Angeloska-Galevska, N. (2023). Developing research and academic competencies of students through three cycles of studies. *The Eurasia Proceedings of Educational and Social Sciences*, 33, 63-69. <https://doi.org/10.55549/epess.1413312>
- Beaulieu, M., Rebolledo, C., & Lissillour, R. (2024). Collaborative research competencies in supply chain management: the role of boundary spanning and reflexivity. *The International Journal of Logistics Management*, 35(2), 305-331. <https://doi.org/10.1108/IJLM-07-2022-0277>
- Böttcher-Oschmann, F., Groß Ophoff, J., & Thiel, F. (2021). Preparing teacher training students for evidence-based practice promoting students' research competencies in research-learning projects. In *Frontiers in Education* (pp. 642107). <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.642107>
- Cantwell, B., & Mathies, C. F. (2012). Expanding research capacity at United States universities: A study of academic research and development investment from 1990-2005. *Higher Education Quarterly*, 66(3), 308-330. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2273.2012.00522.x>
- Castillo-Martínez, I. M., & Ramírez-Montoya, M. S. (2021). Research competencies to develop academic reading and writing: A systematic literature review. In *Frontiers in Education* (pp. 576961). <https://doi.org/10.3389/feduc.2020.576961>
- Charumbira, M. Y., Berner, K., & Louw, Q. A. (2021). Research competencies for undergraduate rehabilitation students: A scoping review. *African Journal of Health Professions Education*, 13(1), 52-58. <https://doi.org/10.7196/AJHPE.2021.v13i1.1229>
- Doğan, M., & Arslan, H. (2024). Is the Productivity of Faculty Members Sustainable? The Perspective of Faculty Members. *Trends in Higher Education*, 3(2), 356-372. <https://doi.org/10.3390/higheredu3020022>
- Elen, J., Lindblom-Ylänne, S., & Clement, M. (2007). Faculty development in research-intensive universities: The role of academics' conceptions on the relationship between research and teaching. *International Journal for Academic Development*, 12(2), 123-139. <https://doi.org/10.1080/13601440701604948>
- Grande, R. A. N., Berdida, D. J. E., Villagrancia, H. N., Ablao, J. N., & Garcia, P. R. B. (2021). Assessment of nursing students' research competencies with competency-based education. *The Journal of Competency-Based Education*, 6(4), 211-221. <https://doi.org/10.1002/cbe2.1260>
- Hejazi, E., Naraghi Sani, F., Naghsh, Z., & Shamoradi, Z. (2020). Research Related to the Competencies of Faculty Members in Iranian Universities (A Systematic Review of Models, Challenges, and Solutions). *Rahyaft*, 30(2), 63-81. https://rahyaft.nrisc.ac.ir/article_13806.html?lang=en
- Javdani, M., Heidari, Z., & Anarinejad, A. (2020). Designing and Validating a Model of Professional Competencies for Faculty Members of Farhangian University. *A New Approach in Educational Management*, 11(44), 297-322.

- Koshmaganbetova, G. K., Kurmangaliyeva, S. S., Kashkinbayeva, A. R., Kurmangaliyev, K. B., & Alekenova, N. U. (2020). Research competencies of medical university teachers: Evaluation, perception, and perspective. *Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences*, 8(E), 181-187. <https://doi.org/10.3889/oamjms.2020.3954>
- Mahmud, S. F. (2013). The higher education in Iraq challenges and recommendations. *Journal of Advanced Social Research*, 3(9), 255-264. <https://doi.org/10.1080/21568235.2013.816469>
- Reguant, M., Martínez-Olmo, F., & Contreras-Higuera, W. (2018). Supervisors' perceptions of research competencies in the final-year project. *Educational Research*, 60(1), 113-129. <https://doi.org/10.1080/00131881.2018.1423891>
- Salimi, G., Mohammadi, M., & Nassar, Z. (2017). An Analysis of Faculty Members' Experiences Regarding Competencies and Dynamics of Teaching and Research in the Process of Internationalization of Higher Education: A Qualitative Study. *Teaching Research*, 5(2), 109-133. https://trj.uok.ac.ir/article_50665.html
- Shauli, S., Heiman, T., & Olenik-Shemesh, D. (2023). Decision-making modes regarding the inclusive dilemmas of students with educational challenges in mainstream classrooms. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 23(3), 199-212. <https://doi.org/10.1111/1471-3802.12591>
- Syahrial, S., Kurniawan, D. A., Asrial, A., Sabil, H., Maryani, S., & Rini, E. F. S. (2022). Professional Teachers: Study of ICT Capabilities and Research Competencies in Urban and Rural? *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 17(7), 2247-2261. <https://doi.org/10.18844/cjes.v17i7.7590>
- Winfield, T. P. (2022). Vulnerable research: Competencies for trauma and justice-informed ethnography. *Journal of Contemporary Ethnography*, 51(2), 135-170. <https://doi.org/10.1177/08912416211017254>
- Zarei, A., Javadipour, M., Abili, K., Salehi, K., & Hakimzadeh, R. (2022). Identifying the Dimensions and Obstacles to the Self-Development of Faculty Competencies for Supervising Student Theses and Dissertations: A Documentary Study. *Jundishapur Education Development Journal*, 13(2), 383-405. https://edj.ajums.ac.ir/article_157931_en.html